

EU:N VIERASLAJIASETUS TULI VOIMAAN

18

*Euroopan unionin uusi,
haitallisia vieraslajeja koskeva asetus
astui voimaan vuoden alussa.
Sen ytimenä on haitallisten vieraslajien luettelo.*

/ TEKSTI MAIJU LEHTINIEMI /

^ Supikoira kuuluu omassa vieraslajistrategiassamme nimettyihin haitallisiin vieraslajeihin. Suomessa erityisen haitallisia vieraslajeja ovat jättiputket, kurturuusu, rapurutto, espanjansiruetana, villiminkki ja vaaralliset kasvintuhoojat. Vielä ei tiedetä, päätyykö niistä mikään unionin luetteloon.

Vieraslajit ovat maailmanlaajuisesti toiseksi suurin uhka luonnon monimuotoisuudelle, heti elinympäristöjen häviämisen ja pirstoutumisen jälkeen. Vieraslajien haittojen torjumiseen onkin havahduttu viime vuosina.

Kansainvälinen vieraslajien haittojen minimointiin tähtäävä suunnitelma hyväksyttiin vuonna 2010 YK:n biodiversiteettisopimuksen osapuolikokouksessa. Euroopan unionissa on vuodesta 2011 lähtien työstetty lainsäädäntöä, jolla eri maiden kansalliset torjuntatoimet sekä vieraslajien seuranta ja niiden saapumisen säätely saataisiin harmonisoitua. EU:n asetus haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennaltaehkäisemisestä ja hallinnasta hyväksyttiin viime syyskuussa, ja se astui voimaan vuoden 2015 alussa.

Salamatkustajista suuria haittoja

Vieraslajit leviävät uusille asuinsijoilleen ihmisten mukana, joko tahallisesti tai tahattomasti. Suuri osa lajeista saapuu ihmisten tietämättä laivojen, junien, autojen, rekkojen ja lentokoneiden mukana salamatkustajana. Matkailu ja kansainvälinen kauppa edistävät vieraslajien kulkeutumista ympäri maailman, ja ilmastonmuutoksen ennustetaan pahentavan tilannetta entisestään.

Vieraslajin aiheuttama haitta voi kohdistua yksittäiseen lajiin tai elinympäristöön, mutta pahimmillaan vaarassa voi olla koko ekosysteemin rakenne ja toiminta. Haitat voivat olla suoria tai epäsuoria ja ne voivat olla ekologisia, taloudellisia tai terveydellisiä.

Euroopassa on kaikkiaan noin 12 000 vieraslajia, joista arviolta 10–15 prosenttia aiheuttaa erilaisia haittoja. Koska haitallisia vieraslajeja on niin paljon, EU:n asetus keskittyy lajeihin, jotka ovat unionin kannalta erityisen haitallisia.

Unionin luettelo kootaan tänä vuonna

Asetuksen ytimessä on EU:n haitallisten vieraslajien luettelo. Sen tekee komissio vuoden 2015 aikana riskinarviointien perusteella. Luetteloon otetaan unionin kannalta merkitykselliset haitalliset vieraslajit, joihin erityistoimenpiteet tulee kohdistaa. Erityistoimenpiteitä sovelletaan koko unionissa, myös niissä jäsenvaltioissa, joissa lajia ei vielä esiinny eikä todennäköisesti edes tule esiintymään.

Tätä ”unionin luettelo” tulee säännöllisesti päivittää. Luettelossa tulisi keskittyä lajeihin, jotka eivät vielä esiinny unionin alueella tai ovat vasta varhaisessa leviämisen vaiheessa, koska ennaltaehkäisy on sekä ympäristön että kustannustehokkuuden kannalta parempi vaihtoehto. Lisäksi luetteloon tulisi sisällyttää lajit, jotka aiheuttavat merkittävää haittaa, vaikka lajit olisivat jo laajalle levinneitä.

Rajavalvonnalla on tärkeä rooli

Unionin luettelon lajien maahantuonti, myynti, kasvatusta, käyttö ja levittäminen on EU:ssa kielletty. Näin varmistetaan, että kaikkialla unionissa toimitaan ajoissa ja johdon-

↪ Kurttulehtiruusu valtaa elintilan merenrannan alkuperäisiltä lajeilta.

Atlantilta Itämerelle levinnyt merirokko aiheuttaa haittaa kiinnittyessään ihmisen tekemiin rakenteisiin, kuten laitureihin, pojjuihin sekä veneiden ja laivojen pohjaan. Merirotot voivat esimerkiksi tukkia jäähdytysvesijärjestelmiä.

LAJISTON SEURANTAA LISÄTTÄVÄ SATAMISSA

Itämereen ja Suomen rannikolle suurin osa vieraslajeista saapuu tahattomasti laivaliikenteen mukana. Painolastivedessä tai laivan runkoon kiinnittyneenä on helppo matkustaa kenenkään huomaamatta satamasta toiseen vaikka maailman toiselta laidalta.

Vieraslajien leviämisen estämiseksi Kansainvälinen merenkulkujärjestö IMO laati vuonna 2004 painolastivesiyleissopimuksen. Sopimuksen mukaan painolastivesi olisi aina käsiteltävä.

Sopimus ei ole vielä voimassa, koska sen ratifioineiden maiden kauppalaivaston tonnisto ei ole tarpeeksi suuri. Sopimuksen voimaantulo vaatii mukaan 35 prosenttia maailman tonnistosta ja tammikuussa 2015 mukana oli 32,54 prosenttia.

EU:n vieraslajiasetus kehottaa jäsenmaita ratifioimaan painolastivesiyleissopimuksen mitä pikimmin. Suomi ei ole vielä ratifioinut sopimusta. Asian pitäisi mennä eduskunnan käsittelyyn keväällä 2015.

Suomen satamissa tulisi aloittaa lajiston jatkuva seuranta. Sitä tarvittaisiin myös painolastivesiyleissopimuksen takia, sillä varustamo voi hakea vapautusta painolastivesien käsittelystä tietyille laivalle ja tietyille reitille. Vapautuksen voi saada, jos voidaan osoittaa, että lähtösataman ja määränpään lajisto on sama tai että kummasakaan niissä ei esiinny haitallisia vieraslajeja.

/ MAIJU LEHTINIEMI /

mukaisesti, vältetään sisämarkkinoiden vääristyminen ja ehkäistään ennalta tilanteet, joissa yhdessä jäsenvaltiossa toteutetut toimet vaarantuvat, koska toinen jäsenvaltio ei toteuta toimia.

Kiellosta voidaan poiketa tietyissä tutkimuksellisisa tapauksissa sekä kaupallisten toimien vuoksi, jos komissio hyväksyy tällaisen poikkeustapauksen. Poikkeus voidaan hyväksyä vain, jos siihen liittyy pakottava yleinen etu.

Koska suurin osa haitallisista vieraslajeista leviää uusille alueille tahattomasti, on ratkaisevan tärkeää hallita juuri tahattoman tuonnin väyliä tehokkaammin. EU:n asetus vaatii jäsenmaita selvittämään tärkeimmät tahattoman tuonnin väylät ja tekemään toimintasuunnitelman niiden hallitsemiseksi.

Rajavalvonta nousee tuontikiellon valvonnassa tärkeään rooliin. Sen pitäisi pystyä tunnistamaan luettelon lajit ja torjumaan niiden pääsy maahan.

Seurantaa tarvitaan

Komissio kehottaa maita parantamaan tietopohjaa haitallisista vieraslajeista tutkimuksen ja seurannan avulla. Asetus vaatii jäsenmaita järjestämään sekä maa- että vesiekosysteemien riittävän seurannan, jotta vieraslajit voidaan havaita ajoissa ja niiden torjuntaan ryhtyä, mikäli se on tarpeen. Seurantajärjestelmän oleellisenä osana on tietopankki, jonne seurantatiedot tallennetaan. Sen avulla voidaan tarkkailla lajien levinneisyyksiä ja torjuntatoimien onnistumista.

Suomen oma kansallinen vieraslajistrategia valmistui vuonna 2012. Nyt valmistellaan EU:n asetuksen vaatimia lakimuutoksia, jotka saatetaan voimaan 1.1.2016.

EU:n asetuksen vaatimien toimien laajuus ja kustannukset Suomessa riippuvat suurelta osin siitä, mitkä vieraslajit päätyvät unionin luetteloon. Seurantatietojen kokoamiseen ei Suomessa tarvita uutta järjestelmää, sillä keväällä 2014 käyttöön otettu vieraslajiportaali soveltuu tarkoitukseen lisäkehitystyön jälkeen. Sen kautta voidaan myös toimittaa varhaiset varoitukset haitallisten lajien havainnoista torjunnasta vastaaville tahoille.

Suomen oman vieraslajistrategian mukaan meillä on noin 160 haitallista vieraslajia. Niistä erityisen haitallisia ovat jättiputket, kurturuusu, rapurutto, espanjansiruetana, villiminkki sekä vaaralliset kasvintuhoojat. Vielä ei kuitenkaan tiedetä, päätyykö niistä mikään unionin luetteloon.

Kysymyksiä herättää myös jo laajalle levinneiden unionin luetteloon päätyvien vieraslajien mahdolliset torjuntavaatimukset. Miten sellaisista selvittää, vai kuitataanko ne poikkeusluvalla torjunnan mahdottomuuden perusteella? ○

Artikkelin kirjoittaja, Suomen ympäristökeskuksen erikoistutkija Maiju Lehtiniemi toimii vieraslajien seuranta- ja puheenjohtajana ja koordinoi Itämeren vieraslajien levinneisyyden seuranta.

Suomen vieraslajiportaali:

www.vieraslajit.fi